

ни. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003. – №№ 40-44. – Ст.356. 4. Положення про Державний реєстр патентів України на корисні моделі. Наказ Міністерства освіти і науки України № 585 від 02.08.2006 р.

Надійшла до редколегії 11.06.2013.

УДК 339.166.5:658.626

Про деякі проблеми використання деклараційних патентів як способу охорони прав на об'єкти промислової власності / М.Г. Окладна, Л.В. Перевалова А.О. Зайцева // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків НТУ «ХПІ», 2013. – № 69(1042). – С. 20-24. Бібліогр.: 4 назв.

В статье рассматривается понятие декларационного патента, его сущность, положительные и негативные последствия использования декларационных патентов в Украине, их значение для развития инновационной деятельности. Авторы анализируют практический аспект влияния декларационных патентов на механизм реализации прав и интересов их собственников.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, Государственная служба интеллектуальной собственности, патент, декларационный патент, изобретение, полезная модель, экспертиза, квалификационная экспертиза, формальная экспертиза.

In the article the concept of declarative patent, his essence, positive and negative consequences of the use of declarative patents, is examined in Ukraine, their value for development of innovative activity. Authors analyses the practical aspect of influence of declarative patents on the mechanism of realization of rights and interests of their owners.

Keywords: innovation, innovative activity, Government service of intellectual property, patent, declarative patent, invention, useful model, examination, qualifying examination, formal examination.

УДК 34 – 057.34

Л.В. ПЕРЕВАЛОВА, канд. филос. наук, проф., НТУ «ХПІ»;
М.Ш. КИЯН, канд. юр. наук, доц., НУ «ЮАУ ім. Я. Мудрого», Харків;
О.І. РАЗІНА, студент, НТУ «ХПІ»

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

У статті аналізується правовий статус державних службовців в Україні, розкривається сутність даного поняття, а також основні права, обов'язки та обмеження стосовно діяльності посадовців. Автори відокремлюють проблеми, які існують та пропонують шляхи їх вирішення. Бібліогр.: 11 назв.

Ключові слова: державні службовці, правовий статус, права, обов'язки, обмеження, Конституція, закон, держава.

Вступ. Соціальні зміни в українському суспільстві, перехід до ринкової економіки, інформатизація, неминучі процеси глобалізації, а та-

кож, звичайно, наміри України щодо вступу у європейську спільноту зумовлюють сьогодні нові вимоги до формування апарату державних службовців. На шляху розбудови нашою державою власних владних інституцій надзвичайно важливо приділити особливу увагу саме діяльності державних службовців, робота яких має бути спрямована на здійснення радикальних суспільних перетворень демократичної, правової, соціально орієнтованої держави. У зазначених умовах актуальність питання щодо злагодженого функціонування системи державних службовців, а також визначення їх правового статусу, є очевидною.

Метою даної статті є дослідження правового статусу державних службовців, який визначається законодавством України, а також виявити проблеми кадрового забезпечення служби державних органів та можливі шляхи його подальшого вдосконалення.

Вітчизняні та зарубіжні вчені створили значну базу з досліджень української державної кадрової політики. Даному питанню присвятили свої роботи В. Бакуменко, О. Воробйов, С. Дубенко, Г. Келбича, Р. Кондратьєв, С. Серьогін, П. Рабінович, Ю. Битяк та інші.

Основні результати дослідження. Правовий статус будь-якої особи, – зазначає П. Рабінович, – це загальна і комплексна правова категорія, яка включає в себе всі грані та аспекти закріпленого в праві статусу особи, його соціально-юридичні ознаки [1]. Правовий статус державних службовців заслуговує особливої уваги, адже це особливий вид спеціально визначених і гарантованих державою норм, що характеризують місце державного службовця в суспільстві.

Державні службовці – це спеціальні суб'єкти публічного права, які в межах публічно-службових відносин створюють умови і забезпечують реалізацію конституційно-правового статусу інших громадян. На думку, Ю. Битяка правовий статус державних службовців відображає сутність і зміст державно-службових відносин, поєднуючи при цьому елементи інституту державної служби від моменту вступу особи на ту чи іншу державну посаду до завершення роботи [2]. Важливо також зазначити, що поняття правового статусу держслужбовця складається з правового та організаційного аспектів [3].

Правовий аспект статусу державного службовця обумовлений змістом державно-службових правовідносин. Він визначається Конституцією України [4], Законами України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування» [5, 6] та іншими нормативно-правовими актами, які встановлюють вихідні концептуальні положення щодо формування сучасної кадрової політики в центральних і місцевих органах виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також у певній мірі шляхи її модернізації відповідно до сучасних потреб держави, суспільства та особистості. Характеризується даний аспект перш за все сукупністю прав,

обов'язків, повноважень та обмежень. При цьому слід розрізняти загальні права, обов'язки, повноваження та обмеження, встановлені для всіх державних службовців, і посадові права, обов'язки, повноваження та обмеження, визначені для конкретних посад. Отже, правовий аспект статусу державного службовця проявляється як широта прав, коло обмежень та набір функціональних обов'язків, що залежать від посади, яку він обіймає.

Організаційний аспект статусу державного службовця визначається місцем органу державної влади в структурі державного апарату, посадою, яку він обіймає в цьому органі. Важливо також й те, що організаційний аспект безпосередньо визначає значну кількість факторів правового аспекту статусу, про який йшлося вище.

У суспільному ж визнанні статусу державного службовця надзвичайно важливе місце посідає громадська думка, що неформально визначає ставлення суспільства до державних службовців. Виходячи з цього, В.Я. Малиновський визначає статус державного службовця як комплексний показник положення державного службовця в соціальній системі, один з найважливіших параметрів його соціального стану [7]. Отже, важливими складовими статусу державного службовця є його позиція в структурі державного апарату та уявлення суспільства про місце, роль і значення даної позиції. Відповідно до цього можна стверджувати, що у громадській думці правовий статус держслужбовців визначається ще й такими категоріями, як престиж, пошана, повага.

Таким чином, статус державного службовця передбачає:

1) безпосередню належність за родом професійної діяльності до підготовки, прийняття та впровадження рішень у сфері державного управління, причому ці дії, як правило, мають економічні та соціальні наслідки для всього суспільства або його певної частини;

2) наявність у державного службовця повноважень виступати від імені органу державної влади (тим самим від імені держави), відстоюючи загальнодержавний інтерес;

3) законодавче та нормативно-правове визначення компетентності, повноважень, прав, обов'язків, обмежень і відповідальності згідно зі своєю посадою;

4) належність до особливої професійно-статусної групи, яка складається з професійно підготовлених до державної служби осіб.

Ще однією важливою особливістю правового статусу державних службовців, що відрізняє його від правового статусу приватної особи та на яку слід звернути особливу увагу, являється первинність обов'язків та похідне спрямування прав. Тобто, завдання та функції державної служби за своєю природою зумовлюють необхідність закріплювати спочатку службові обов'язки і лише потім – службові права. Обов'язки державного службовця визначають сутність його службової діяльності, окреслюють коло поставлених завдань, визначають межі необхідної службової поведінки. Права ж

спрямовані на забезпечення належних умов здійснення службової діяльності, створення реальних можливостей для здійснення службових завдань.

Обов'язки державного службовця закріплені у ст. 10 Закону України «Про державну службу» [5], а основні обов'язки посадових осіб місцевого самоврядування – у ст. 8 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [6]. Аналіз положень зазначених законів дозволяє виділити наступні основні обов'язки посадовців:

1) додержання Конституції України та інших актів законодавства України;

2) забезпечення ефективної роботи та виконання завдань державних органів відповідно до їх компетенції;

3) недопущення порушень прав і свобод людини та громадянина;

4) безпосереднє виконання покладених на них службових обов'язків, своєчасне і точне виконання рішень державних органів чи посадових осіб, розпоряджень і вказівок своїх керівників;

5) збереження державної таємниці, інформації про громадян, що стала їм відома під час виконання обов'язків державної служби, а також іншої інформації, яка згідно з законодавством не підлягає розголошенню;

6) постійне вдосконалення організації своєї роботи і підвищення професійної кваліфікації;

7) сумлінне виконання своїх службових обов'язків, ініціатива і творчість в роботі;

8) своєчасне та сумлінне виконання фінансових зобов'язань.

Окремо слід зупинитися на останньому із зазначених факторів, а саме на виконанні державними службовцями своїх фінансових обов'язків. На сьогоднішній день законодавство встановлює дві основні вимоги щодо подання відомостей про доходи та фінансові зобов'язання:

1) подання відомостей перед вступом на посаду;

2) щорічне декларування доходів.

Існуючий механізм декларування фінансового стану посадовців, на думку таких вчених, як О. Лазор та О. Хорошенко, вимагає певного вдосконалення. Так, виходячи з позитивного досвіду розвинутих демократичних країн, доцільно запропонувати декларування не лише доходів, а й витрат посадовців [8]. Також актуальною буде пропозиція декларування нерухомого та цінного рухомого майна, вкладів у банках і цінних паперів. Зазначені відомості мають бути відкритими та доступними для громадськості, наприклад, на офіційних веб-сайтах відповідних органів державної влади. Такі заходи значною мірою сприятимуть посиленню доброчесності державних службовців.

Проблемним є й питання стосовно добросовісного використання інформації. Так, чинне законодавство акцентує на нерозголошенні державної таємниці лише щодо службовців, які перебувають на службі. Зарубіжне ж

законодавство поширює цю вимогу й на осіб, що вже звільнилися зі служби. Наприклад, у Моральному кодексі Ради Європи стосовно поведінки держслужбовців зазначено: «колишній державний службовець не повинен розголошувати чи використовувати конфіденційну інформацію, отриману ним/нею як публічним службовцем, якщо не отримано дозвіл відповідно до закону» [9]. Таке доповнення до існуючого законодавства України також вбачається науковцем Ю. Петровим можливим та доцільним.

Наступним важливим елементом правового статусу державних службовців являються їх права. Узагальнюючи права, перелічені у ст. 11 Закону України «Про державну службу» [5] та ст. 9 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [6], насамперед необхідно виділити наступні права:

1) користуватися правами і свободами, які гарантуються громадянам України Конституцією і законами України;

2) брати участь у розгляді питань і прийнятті в межах своїх повноважень рішень;

3) одержувати від державних органів, підприємств, установ і організацій, органів місцевого та регіонального самоврядування необхідну інформацію з питань, що належать до їх компетенції;

4) на повагу особистої гідності, справедливе і шанобливе ставлення до себе з боку керівників, співробітників і громадян;

5) вимагати затвердження керівником чітко визначеного обсягу службових повноважень за посадою службовця;

6) на оплату праці залежно від посади, яку він займає, рангу, який йому присвоюється, якості, досвіду та стажу роботи;

7) безперешкодно ознайомлюватись з матеріалами, що стосуються проходження ним державної служби, в необхідних випадках давати особисті пояснення;

8) вимагати службового розслідування з метою зняття безпідставних, на думку службовця, звинувачень або підозри;

9) захищати свої законні права та інтереси у вищестоящих державних органах та у судовому порядку.

У доповнення до вказаних аспектів, доречним стане законодавче закріплення прав, що безпосередньо стосуються державного службовця й забезпечують йому належні умови просування по службі відповідно до кваліфікації, на професійне навчання. Це, на думку Ю. Старілова, у свою чергу, сприятиме професійному виконанню працівником своїх службових обов'язків, а також створить передумови для надання нових прав, наприклад право на позачергове присвоєння рангу, призначення на вищу посаду, тощо [10].

Важливо звернути увагу на те, що з метою недопущення зловживань наданими повноваженнями та спрямування державних службовців на виконання службових завдань, законодавством встановлено систему обмежень та за-

борон у діяльності посадовців [11]. Цей елемент також є невід'ємним у понятті їхнього правового статусу, а необхідність встановлення цих обмежень передбачена Конституцією України: обмеження підприємницької діяльності, заборона страйку.

Отже, державний службовець або інша особа, уповноважена на виконання функції держави, не має права:

1) сприяти, використовуючи своє службове становище, фізичним і юридичним особам у здійсненні ними підприємницької діяльності, а так само в отриманні субсидії, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг з метою незаконного одержання за це матеріальних благ, послуг, пільг, або інших переваг;

2) займатися підприємницькою діяльністю безпосередньо чи через посередників або підставних осіб, бути повіреним третіх осіб у справах державного органу, в якому вона працює, а також виконувати роботу на умовах сумісництва (крім наукової, викладацької, творчої діяльності, а також медичної практики);

3) входити самостійно (крім випадків, коли державний службовець здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належить державі, та представляє інтереси держави в раді товариства (спостережній раді) або ревізійній комісії господарського товариства), через представника або підставних осіб до складу правління чи інших виконавчих органів підприємств, кредитно-фінансових установ, господарських товариств тощо, організації, спілок, об'єднань, кооперативів, що здійснюють підприємницьку діяльність;

4) відмовляти фізичним та юридичним особам в інформації, надання якої передбачено правовими актами, умисно затримувати її, надавати недостовірну чи не повну інформацію.

Державний службовець, який є посадовою особою, не має також права:

1) сприяти, використовуючи своє посадове становище, фізичним та юридичним особам у здійсненні ними зовнішньоекономічної, кредитно-банківської та іншої діяльності з метою незаконного одержання за це матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг;

2) неправомірно втручатися, використовуючи своє службове становище, у діяльність інших державних органів чи посадових осіб з метою перешкодити виконанню ними своїх повноважень;

3) бути повіреним третіх осіб у справах державного органу, діяльність якого він контролює,

4) надавати незаконні переваги фізичним або юридичним особам під час підготовки і прийняття нормативно-правових актів чи рішень.

Особи, які претендують на зайняття посади в системі державної служби або на виконання інших функцій держави, попереджаються про встановлені щодо них обмеження.

Як пропонує О. Лазор, з метою недопущення зловживання інформацією, яку було отримано на державній службі, доцільно було б обмежити окремі види діяльності державних службовців і після звільнення з посади. Зарубіжний досвід часто має таку практику (Польща, Естонія, Литва).

Висновки. Таким чином, з проведеного у даній статті дослідження можна зробити висновок, що правовий статус державних службовців, поєднуючи всі складові елементи інституту державної служби, відображає її сутність і зміст. Це комплексна правова категорія, особливий вид визначених законодавством норм, що визначають місце посадовця в державі та суспільстві.

Сучасні державні службовці повинні володіти знаннями та практичними навичками організації виконання рішень, координації діяльності різних юридичних та фізичних осіб, які відповідають за реалізацію окремих елементів державних рішень тощо.

Обов'язки посадовців визначають сутність їхньої службової діяльності, права спрямовані на забезпечення належних умов праці, а обмеження вказують на межі необхідної службової поведінки. Зазначені складові елементи правового статусу держслужбовців закріплені у законодавстві України та потребують подальших досліджень та врегулювань відповідно до вимог демократичного суспільства.

Список літератури: 1. Рабінович П.М. Основні загальні теорії права і держави: [Навч. посіб.] / П.М. Рабінович. – Вид. 3, зі змінами і доп. – К.: ІСДО, 1995. – 172 с. 2. Битяк Ю. Державні службовці. – Х.: Право, 2005. – 304 с. 3. Лазор О. Д. Державна служба в Україні: [навч. посіб.] / О.Д. Лазор, О.Я. Лазор. – К.: Дакор, 2005. – 472 с. 4. Конституція України від 28.06.1996 р. Офіц. вид. – К.: Юрінком, 2006. 5. Про державну службу: Закон України від 16 грудня 1993 р. // ВВР, 1993. 6. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7.06.2001 р. ВВР, 2001. 7. Малиновський В.Я. Державна служба: теорія і практика: навч. посіб. / В.Я. Малиновський. – К.: Атіка, 2003. – 160 с. 8. Публічна служба: зарубіжний досвід та пропозиції для України / За заг. ред. Тимощука В.П., Школика А.М. – К.: Конус-Ю, 2007. – 735 с. 9. Рекомендація № R (2000)10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо кодексів поведінки для публічних службовців // Публічна служба: зарубіжний досвід та пропозиції для України / За заг. ред. Тимощука В.П., Школика А.М. – К.: Конус-Ю, 2007. – 735 с. 10. Старілов Ю. Н. Служебное право: учебник / Ю. Н. Старілов. – М.: БЕК, 1996. – 698 с. 11. Біла Л. Р. Правообмеження у державній службі // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. пр. Голов. Ред.: С.В.Ківалов. – Одеса: Юрид. літ., 2001. – Вип. 10. – С.51-56.

Надійшла до редколегії 11.06.2013.

УДК 34 – 057.34

Проблеми вдосконалення правового статусу державних службовців / Л.В. Перевалова, М.Ш. Киян, О.І. Разіна // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків НТУ «ХПІ», 2013. – № 69 (1042). – С. 24-31. Бібліогр.: 11 назв.

В статті аналізується правовий статус государственных служащих в Украине, раскрывается сущность данного понятия, а также основные обязанности, права и ограничения относительно деятельности должностных лиц. Авторы выделяют существую-

щие проблемы и предлагают пути их решения.

Ключевые слова: государственные служащие, правовой статус, права, обязанности, ограничения, Конституция, закон, государство.

In the article legal status of civil servants is analysed in Ukraine, essence of this concept, and also basic duties, rights and limitations, opens up in relation to activity of public servants. Authors distinguish existent problems and offer to the way of their decision.

Keywords: civil servants, legal status, rights, duties, limitations, Constitution, law, state.

УДК 340.142

А.М. ГАРЯЕВА, ст. преподаватель, НТУ «ХПИ»;

Е.Л. МУРЕНКО, ст. преподаватель, НТУ «ХПИ»

ПРИНЦИП ПРЕЗУМПЦИИ НЕВИНОВНОСТИ В УКРАИНСКОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ

В статье раскрывается значение одного из важнейших принципов правосудия – презумпции невиновности. Проводится исследование происхождения данного принципа, как в историческом, так и в практическом аспектах. Библиогр.: 10 назв.

Ключевые слова: право, правовые принципы, законодательство, презумпция невиновности, правосудие.

С давних времен единственным щитом и единственной защитой от произвола государства и властных структур является право. Право и правовые принципы, защищающие граждан, являются той границей, которая четко показывает в каких рамках необходимо вести себя, за какую черту ни в коей степени не следует выходить. Но было так не всегда. Деспотизм и тирания, абсолютизм и пренебрежение интересами обычных людей были обычным делом в истории многих государств и народов.

Сменялись правящие династии, канули в Лету великие монархи, и общество, в конце концов, получило великий дар, необходимость которого сложно переоценить. Этим бесценным сокровищем для благополучия и счастливого существования людей стали правовые принципы, которые стоят на страже основных прав, свобод и интересов граждан.

Одним из этих очень важных и необходимых принципов жизнедеятельности цивилизованного сообщества по праву является презумпция невиновности. Именно презумпция невиновности позволяет человеку не бояться того, что он будет наказан за то, чего не совершал, то есть это защита от необоснованного гнева государства.